

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linus Nilsson

Brottslighetens art

Artbrottets vara eller icke vara

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Lotta Maunsbach

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	4
1.3 Metod, material och avgränsning	5
1.4 Disposition	5
2 VAD ÄR ARTBROTT?	7
2.1 Historisk Bakgrund	7
2.2 Definition	9
2.3 Lagregleringen.	9
2.4 Vilka är artbrotten?	11
2.5 Hur brottets art används i domstolarna	13
3 STRAFFTEORIER	14
3.1 Allmänprevention	14
3.2 Individualprevention	15
4 GRUNDER FÖR ARTBROTT	18
4.1 Allmänpreventivt hänsyn	18
4.2 Brottsligheten har blivit mer utbredd	18
4.3 Brottsligheten har blivit mer svårartad	19
4.4 Brottsligheten är svår att upptäcka och förebygga	19
4.5 Angrepp på den personliga integriteten	20
4.6 Åsidosättande av rättsväsendet	20
5 KRITIK	22

5.1	Oklarheter	22
5.2	Allmänpreventiva hänsyn	23
5.3	Strider mot proportionalitetsprincipen	24
6	ALTERNATIV TILL ARTBROTT	25
6.1	Helt avskaffa artbrotten	25
6.2	Privilegeringsmodellen	25
6.3	Tre kriterier	26
6.4	Artvärdeskalor i lagstiftningen	27
7	ANALYS	29
7.1	Vad är definitionen på artbrott och vilka brott anses vara artbrott?	29
7.2	Hur blir ett brott ett artbrott och vilka kriterier krävs?	30
7.3	Är artbrott den ultimata lösningen för korta påföljdsval?	31
	BILAGA A	32
	BILAGA B	33
	BILAGA C	34
	BILAGA D	35
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	38

Summary

This paper touches the subject of crimes with a presumption for imprisonment (will be referred to with the Swedish term artbrott) and the problems relating to it. The artbrott regulation is found in BrB 30th chapter 4§ and is used by the court when deciding upon a custodial sentence.

Artbrott is used mainly when the law regulates a penal value under 12 months, and the perpetrators actions motivate its use. The term artbrott appeared in Swedish law through the penal reform in 1989 replacing § 7 of chapter 1 in the previous BrB.

Crimes where the court needs to consider artbrott are treated slightly different concerning the choice of sentence. The main rule in 30:4 p. 1 states that the court shall chose a non-custodial sentence. Artbrott is an exception from the main rule. Crimes that fall within the scope of 30:4 are for example perjury, drunk driving and obstruction of the course of justice. An exhaustive list of artbrott is not possible since the court has the ability to create new ones. The last crime to be named an artbrott was organized pickpocketing. The artbrott regulation receives a lot of criticism from jurists because of its indecisive nature, it is hard to justify some crimes falling within the regulation and others falling outside of it.

The artbrott regulation is also criticized from a fairness perspective, because it leads to crimes with the same penal value being punished unequally. Critics mean that this is a breach of the principle of proportionality. The system of artbrott is not likely to be replaced because, as this paper will show, there is a lack of alternative methods.

Sammanfattning

Denna uppsats berör på ett grundläggande plan de problem som finns angående det som i lagtexten betecknas brottets art. Brottets art finns med i 30 kap. 4§ BrB andra stycket, och ska användas av domstolen då den beslutar om en frihetsberövande påföljd istället för en icke frihetsberövande påföljd. Brottets art, eller artbrottet som det också kallas, ska användas främst vid kortare fängelsestraff på under 12 månader, då gärningspersonens agerande vid brottstillfället motiverar det. Brottets art tillkom i lagtexten genom påföljdsbestämmningsreformen 1989 och kom att ersätta 1 kap. 7§ i gamla brottsbalken, som var det lagrum som reglerade domstolens påföljdsval tidigare.

Artbrotten är alltså brott som ska särbehandlas när det gäller påföljdsval, genom att domstolen går ifrån huvudregeln i 30 kap. 4§ första stycket som säger att den i första hand ska välja en icke frihetsberövande påföljd för brott. Mened, grovt rattfylleri, vapenbrott, jaktbrott och övergrepp i rättssak är exempel på artbrott. Någon uttömmande lista över artbrott är inte möjlig att skapa, eftersom det tillkommer nya artbrott med jämna mellanrum. Det senaste brottet som blev ett artbrott var organiserad fickstöld.

Artbrotten får mycket kritik från jurister för dess oklara natur, då det är svårt att motivera att vissa brott skulle vara artbrott samt att andra inte är det.

Artbrottet får också mycket kritik av rättvisehänsyn, där det inte anses stämma med proportionalitetsprincipen att vissa brott bestraffas hårdare än andra med samma straffvärde. Dock saknas alternativa metoder så det är knappast troligt att brottslighetens art kommer att försvinna från lagtexten inom kort.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
SvJT	Svensk Juristtidning
HD	Högsta Domstolen
MB	Miljöbalk (1998:808)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vid påföljdsvalet ska domstolen ta ledning av bestämmelsen i 30 kap. 4§ BrB. Bestämmelsen säger, i sitt första stycke, att när det kommer till valet av påföljd ska domstolen ta hänsyn till de faktorer som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Det är det som brukar kallas en presumtion *mot* fängelse. Undantagen från nämnda presumtion finns i paragrafens nästa stycke, alltså de fall då det finns en *fängelsepresumtion*. Undantagen är brottslighetens straffvärde, brottslighetens art samt om det är fråga om återfall i brott.

Anledningen till att jag väljer att fokusera på artbrotten är att de, för mig, framstår som märkliga i en rättsstat. Deras funktion är att de ska verka allmänpreventivt, alltså att valet av påföljd när det gäller dessa brott ska göra att människor i allmänhet ska avstå från att begå dem. Det framgår inte i förarbetena till paragrafen vilka dessa brott är (med ett fåtal undantag, mer om det senare), utan det är lämnat åt domarkåren, närmare bestämt justitieråden, att avgöra vilka brott som ska utgöra artbrott. Detta gör att den dömande makten får en lagstiftningsfunktion som går något utanför deras uppgift att tolka paragraferna.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att utreda vad uttrycket ”brottslighetens art”, eller artbrott som det ofta kallas, innebär. Det kommer att ske genom en kort genomgång av bakgrunden till införandet i lagen, vad uttrycket har för betydelse vid påföljdsbestämningen samt vilka brott som räknas med i uttrycket. För att lättare kunna åskådliggöra mina tankegångar och kunna följa med i uppsatsen använder jag följande frågor för min uppsats:

1. Vad är definitionen på artbrott och vilka brott anses vara artbrott?

2. Hur tillkommer nya artbrott och vilka kriterier krävs?
3. Är artbrott den ultimata lösningen för korta påföljdsval?

Under den sista frågan ska jag ta med lite av kritiken mot artbrotten, och se på vilka alternativ som möjligtvis skulle kunna finnas.

1.3 Metod, material och avgränsning

Jag har i den här uppsatsen använt mig av ett rättsdogmatiskt arbetssätt där jag tagit hjälp av gällande lagstiftning, förarbeten och doktrin på området. Jag har för det tagit vägledning i utvalda delar i praxis. Mycket av materialet till denna uppsats utgörs av Martin Borgekes arbeten på området, då han har tagit sig en framstående roll inom påföljdsbestämningssystemet, då han är författare och medförfattare till de två främsta verken som används inom svenska domstolsväsendet; *Att bestämma påföljd för brott* och *Studier rörande påföljdspraxis m.m.* Jag har även gjort en rundfrågning bland Sveriges tingsrätter.

Jag har av utrymmesskäl valt att begränsa mig när det gäller artbrottets historiska bakgrund till att bara omfatta tiden från uttryckets införande i Brottsbalken och framåt, samt arbetet bakom nämnda lagändring.

1.4 Disposition

För att göra det tydligt vad brottets art innebär kommer jag att göra en genomgång av brottslighetens art i kapitel två, med början i dess historia för att sedan göra ett försök att definiera vad uttrycket innebär. Jag kommer dessutom gå igenom dess roll i påföljdsvals-systemet, vilka artbrotten är samt hur det används idag.

Jag kommer efter det att redogöra för de straffteorier som finns inom påföljdsvalsdiskursen i kapitel tre.

I kapitel 4 ska jag gå igenom vilka motiveringar som brukar användas till varför ett brott ska anses vara ett artbrott.

Jag kommer i kapitel 5 kort redogöra för en del av den kritik som finns mot artbrottssystemet idag, för att efter det gå igenom de alternativ till artbrottet som finns föreslagna inom doktrin och juridiska uppsatser.

Avslutningsvis kommer jag att göra en analys i kapitel 7 där jag går igenom frågeställningen från min syftesdel i uppsatsen.

2 Vad är artbrott?

2.1 Historisk Bakgrund

Genom påföljdsreformen 1989 infördes begreppet ”brottets art” i 30kap 4§ BrB. Anledningen till lagändringen var att det ansågs saknas en transparens i påföljdsvalen hos domstolarna.¹

Innan dess reglerades påföljdsvalet i dåvarande 1 kap. 7§ BrB, som innebar att domstolen skulle se till vad som krävdes för att allmän laglydnad skulle uppnås, d.v.s. att domstolen skulle ha ett preventionstänk med i påföljdsvalet.

De olika preventionsformerna, allmänprevention och individualprevention, kommer att redogöras för längre ner i uppsatsen men vad som kort kan nämnas här är att allmänpreventionen, alltså viljan att få *befolkningen* att avstå från brott, talade för att domstolen skulle döma till hårda straff, medan individualpreventionen, alltså viljan att *personen i fråga* ska avstå från brott i framtiden, ofta talar för ett mildare straff, som skyddstillsyn eller villkorlig dom.²

Artbrott som fenomen har alltid funnits på ett eller annat sätt, men oftast som en form av allmänprevention. Domstolar har historiskt sett dömt strängare påföljder för vissa brott, som t.ex. mened, för vad som kallades ”av hänsyn till allmän laglydnad”.³ Efter brottsbalksreformationen 1989 infördes begreppet ”brottets art” i lagtexten, för att kodifiera praxis.⁴

När bestämmelsen först infördes gavs den väldigt lite utrymme i propositionen.⁵ Detta är något som har kritiserats av justitierådet Martin

---

¹ Borgeke, Martin – *Brottets art – några tankar kring en svårgripbar företeelse*, SvJT 1999 s.224 (Härefter Borgeke SvJT 1999).

² SOU 1986:14 Påföljd för brott, om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m. s.416 (Härefter SOU 1986:14).

³ Proposition 1997/98:96 – *Regeringens proposition: Vissa reformer av påföljdssystemet*.s.113 (Härefter Prop. 1997/98:96).

⁴ Proposition 1987/88:120 – *Regeringens proposition om ändring i brottsbalken m.m.* s.100 (Härefter Prop. 1987/88:120).

⁵ Prop. 1987/88:120 s.100.

Borgeke, då själva syftet med propositionen var att göra det tydligare för domstolarna hur de skulle bestämma påföljd, samt att göra den mer transparent för allmänheten i övrigt.⁶ I propositionen lades det dessutom viss vikt vid att domstolarna skulle ta allmänpreventiva hänsyn i sitt val av påföljd, dvs. om viss typ av brottslighet blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former kunde den komma att straffas hårdare.⁷

När det gäller att bestämma vid vilka brott som det ska finnas en fängelsepresumtion för så lades den bestämmanderätten, tvärt emot Fängelsekommitténs SOU, till viss del hos HD. Kommittén hade istället önskat att lagstiftarna skulle, i sina motiv till nya lagar, ange vid vilka typer av brott som hänsyn till arten ska tas.⁸

Med propositionen som lades fram 1998 för ett ändrat påföljdssystem⁹ ville Straffsystemskommittén (Ju 1992:07) ändra på 30 kap 4§ BrB genom att införa begreppet ”Brottets karaktär”. Det skulle vara en sammanvägning av brottets straffvärde och dess art och alltså ge brottet ett ”artvärde”.¹⁰ (Det är viktigt att inte förväxla detta artvärde med det som Borgeke senare kallar för artvärde i sin artikel i SvJT. Mer om detta nedan). Remissinstanserna ansåg att det var ett nytt begrepp som skulle krångla till påföljdsvalet ytterligare. Något som flera remissinstanser däremot förespråkade att det skulle ske en precisering av vilka artbrotten var, och en sammanställning av vilka kriterier det fanns för att bestämma vilka nya brott som ska anses vara artbrott.¹¹ I regeringens bedömning i samma proposition nämndes att kommitténs förslag inte bidrog till att göra artbegreppet mer begripligt eller förståeligt. Som ett resultat av propositionen förblev också 30 kap. 4§ BrB oförändrad i sin lydelse.

---

⁶ Borgeke SvJT 1999, s. 221.

⁷ Prop. 1987/88:120 s.100.

⁸ SOU 1986:14 s.74ff.

⁹ Prop. 1997/98:96.

¹⁰ Prop. 1997/98:96 s.112 f.

¹¹ Prop. 1997/98:96 s.113.

2.2 Definition

Brottets art finns i 30 kap. 4§ 2st. och 10§ BrB. Dess innebörd är att vid vissa brott ska det föreligga en fängelsepresumtion. Denna presumtion träder bara i kraft vid kortare påföljder, ett år brukar nämnas som gräns, eftersom det föreligger en fängelsepresumtion till följd av straffvärde vid påföljder över denna tidsgräns.¹² Några särskilda egenskaper finns inte för artbrotten, och någon ”minsta gemensam nämnare” finns inte heller för dem.¹³

2.3 Lagregleringen.

Påföljdsbestämningssystemet är uppbyggt i tre steg, och finns reglerat i 29 och 30 kap. BrB. Det tar sitt avstamp i 29 kap. 1§ BrB, där det anges att straffet ska bestämmas inom den straffskala som brottet eller den samlade brottsligheten har. Detta benämns i doktrinen som abstrakt straffvärde. För att sedan få fram det konkreta straffvärdet får domstolen se till andra gärningar av samma typ (med samma brottsrubricering, till exempel blandas inte misshandel med ringa misshandel) och vad de har fått för påföljd. Det anges i lagtexten att ”vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft.”¹⁴

När domstolen således fått fram ett konkret straffvärde går den i sitt andra steg vidare till val av påföljd. I 30 kap 4§ första stycket finns det en presumtion mot fängelse i den mån det är möjligt. Detta beror på att en fängelsevistelse ofta har en negativ effekt på de intagna.¹⁵ När valet av påföljd görs ska de s.k. billighetshänsyn som finns i 29 kap. 5§ BrB beaktas

---

¹² Prop. 1987/88:120 s.100.

¹³ Borgeke - *Att bestämma påföljd för brott*. 2 upplagan. Norstedts juridik 2012 s.226 (Härefter Borgeke 2012).

¹⁴ För mer ingående redogörelser angående straffvärde: se Nils Jareborg & Josef Zila – *Straffrättens påföljdslära*. Tredje upplagan. Mölnlycke 2010. s.106-120 (Härefter Jareborg & Zila 2010).

¹⁵ Prop 1987/88:120 s.37.

(Dessa kommer inte att redogöras för här, men som exempel kan nämnas att gärningspersonen skadar sig eller lämnar över sig frivilligt).

Det finns bara tre tillfällen då presumtionen mot fängelse bryts. Dessa är straffvärdet, brottets art samt om det är fråga om återfallsbrottslighet. Gränsen för när straffvärdet ska presumera en fängelsepåföljd brukar sättas vid ett års fängelse.¹⁶ Vid vilka fall som hänsyn ska tas till tidigare brottslighet finns bra beskrivet i förarbetena till 30 kap 4§ BrB.¹⁷ Vad som i övrigt kan anföras här är att det finns en tidsaspekt på återfallet, där det tappar betydelse ju längre tillbaka i tiden det tidigare brottet är begånget. Efter fyra år tas i regel ingen hänsyn alls till den tidigare brottsligheten.¹⁸ Utöver det finns artbrotten som anger att det för vissa brott finns en fängelsepresumtion, som kan vara av olika tyngd i olika fall. Presumtionssituationerna kan användas var för sig eller tillsammans.

När påföljden har valts ska domstolen i det tredje och sista steget göra en straffmätning. Den görs med ledning av 29 kap. 4§ BrB, som stadgar vid vilka fall som straffet ska bestämmas till längre tid, och någon mildring av straffet sker inte i straffmätningsteget. Bestämmelsens syfte är att domstolen ska kunna bestämma om hårdare straff vid upprepad brottslighet, t.ex. att ge ett högre bötesbelopp vid senare brottslighet. Bestämmelsen används inte om hänsyn tagits till tidigare brottslighet vid påföljdsvalet.¹⁹ Utöver detta kan 29 kap. 7§ BrB nämnas, där hänsyn tas till gärningspersonens ungdom.²⁰

---

¹⁶ Prop. 1987/88:120 s.100.

¹⁷ Prop. 1987/88:120 s.101.

¹⁸ Borgeke, Martin, Sterzel, Georg & Månsson, Catharina - *Studier rörande påföljdspraxis m.m.*, 5. uppl., Jure, Stockholm, 2013 s.148 (Härefter Borgeke m.fl. 2013).

¹⁹ Borgeke m.fl. 2013 s.66f.

²⁰ Borgeke m.fl. 2013 s.129f.

2.4 Vilka är artbrotten?

Exakt vilka brott som är artbrott bestäms av HD (och i vissa fall av hovrätten)²¹, i de fall där det inte anges i förarbetena till lagen²² att den ska bedömas som ett artbrott. Utöver det nämndes ett fåtal brott i förarbetena till påföljdsbestämmningsreformen 1989. Dessa var rattfylleri, vissa brott mot vapen- och jaktlagstiftningen, olovlig vistelse i landet, vissa fall av misshandel, våld mot tjänsteman samt vissa skattebrott. I övrigt är det inte lätt att få någon överblick över vilka brott som klassas som artbrott.

HD uttrycker i sin dom NJA 2006 s. 339 att det är ofrånkomligt i vissa fall att domstolen får ta sig friheten att själv bestämma vid vilka brott som den ska ta hänsyn till brottets art oberoende av om lagstiftaren tagit ställning till den i förarbetena. I de fall där HD har kommit att avgöra vad som utgör artbrott kan som exempel nämnas bl.a. olaga hot, sexuellt utnyttjande av barn, organiserad fickstöld, egenmäktighet med barn samt sexuellt övergrepp mot barn.²³ Utöver det kan bokföringsbrott och narkotikabrott nämnas.²⁴

Det finns i dagsläget ingen uttömmande lista över vilka brott som är artbrott, och det är knappast troligt att någon sådan någonsin kommer att nedtecknas, med tanke på att alla gärningar som betraktas som olagliga inte begås ens på årlig basis. Att de ska tas upp av HD och kunna ligga till grund för en artbrottsbedömning är därför inte särskilt troligt.

Vad som är viktigt att lyfta fram här är att artbrotten inte uteslutande leder till fängelse, utan flera av de brott som har artkaraktär leder oftast inte till fängelse ens i en majoritet av fallen. Därför har Martin Borgeke valt att tala om brottens artvärde istället, något som ska ge en mer rättvisande bild av hur ”brottets art” fungerar.²⁵ Detta är också något som kan läsas ut av

---

²¹ Se t.ex. RH 2005:73.

²² Förarbetena till de lagar som i rättsfallen är tillämpliga.

²³ Se NJA 2000 s.314, NJA 2006 s.79, NJA 2009 s.559, RH 2005:73 och NJA 2006 s.221.

²⁴ SOU 2008:85 *Straff i proportion till brottets allvar* s.74.

²⁵ Borgeke SvJT 1999 s.228.

formuleringarna hos HD då den väljer att formulera sig på ett sätt att en läsare av domen kan se vart den tagit sin utgångspunkt. Som exempel kan nämnas ”skall anses vara av sådan art att fängelse i många fall bör följa på dessa brott” och ”utgångspunkten är att misshandel av normalgraden medför fängelsestraff”.²⁶ I NJA 1999 s.757 uttrycks detta genom frasen ”På grund av menedsbrottets art är det av starka skäl motiverat att sådant brott föranleder fängelsestraff”. Artvärdet fungerar genom att presumptionen för fängelse stiger vid vissa brott och sjunker för andra. Borgeke har sammanställt en skala över artbrotten, som bygger på statistik från domstolarnas påföljdsval.²⁷ Viktigt att komma ihåg när det gäller påföljdsstatistik är att en gärningsperson som döms för flera brott enbart antecknas för huvudbrottet i statistiken, samt att statistiken inte gör skillnad på återfall och dylikt.

I andra fall kan det föreligga omständigheter hos brottslingens person som bryter fängelsepresumtionen vid artbrott. Som exempel på detta kan nämnas NJA 1999 s. 561, där HD gjorde en utläggning om när fängelse kan dömas ut till individer som ännu inte fyllt 18. I rättsfallet framkom att huvudregeln när det gäller val av påföljd för personer under arton är att det krävs ”synnerliga skäl” för att döma till fängelse, enligt 30 kap. 5§ BrB. Enligt kommentarerna till paragrafen är sådana synnerliga skäl bara när brottet har ett mycket högt straffvärde.²⁸ I rättsfallet görs ändå ett avsteg från den regeln; ”Brottets art skall således bara i sällsynta undantagsfall kunna leda till att den som vid brottstillfället inte fyllt 18 år döms till fängelse. Menedsbrottet synes emellertid vara ett sådant undantagsfall.”

---

²⁶ Citaten är hämtade ur Borgeke 2012 s.258.

²⁷ Se bilaga B.

²⁸ Berggren, Bäcklund, Holmqvist, Leijonhufvud, Munck, Träskman, Victor, Wennberg, Wersäll, 1 jan 2014, Zeteo, kommentaren till 30 kap 5§ Brottsbalk

2.5 Hur brottets art används i domstolarna

För att få en överblick kring hur brottets art används i domstolarna valde jag att skicka en fråga till samtliga tingsrätter i Sverige.²⁹ Jag vände mig till lägsta instans, eftersom både hovrätterna och HD har möjlighet att själva ta ställning till artbrottsfrågan, även om den naturligtvis är begränsad i hovrätternas fall.

Av de svar som kom in svarade en majoritet att de använde sig av någon av Borgekes böcker, *Påföljdspraxis* eller *Att bestämma påföljd för brott*. Endast en tingsrätt svarade att den hade en lista över artbrotten, och skickade också med den i svaret. Anmärkningsvärt var de tingsrätter som svarade att de använde sig av de båda propositionerna på området för att bestämma påföljd,³⁰ eftersom dessa inte kan nämna de brott som ansetts vara artbrott efter att de propositionerna publicerades. En intressant frågeställning är om dessa tingsrätter bara använder sig av de artbrott som lagstiftaren valt att bestyrka, eller svaret helt enkelt inte är helt sanningsenligt.

En tingsrätt medgav i sitt svar att den inte tyckte att frågan om vilka brott som är artbrott var särskilt intressant, och använde sig inte av det fullt ut.

---

²⁹ Se bilaga C.

³⁰ Prop 1987/88:120 & Prop 1997/98:96.

3 Straffteorier

Straffteorier är de tankar som ligger till grund för de motiveringar som lagstiftarna har till varför samhället väljer att bestraffa och bestraffningarnas syfte. Straffteorierna kan delas in i två grupper; absoluta straffteorier och relativa straffteorier. Förenklat kan det uttryckas som att hänsyn tas till bestraffningens syfte, eller snarare om den har något syfte. Till absoluta straffteorier räknas vedergällning och försoning, och till de relativa straffteorierna räknas allmänprevention samt individualprevention.³¹ Detta arbete kommer enbart att uppehålla sig vid de relativa straffteorierna, då det enbart är dessa som har betydelse för artbrotten, till följd av att begreppet infördes för att ersätta 1 kap. 7§ BrB som hänvisade till allmän laglydnad.³²

3.1 Allmänprevention

Allmänpreventionen handlar om att få folk att avstå från brott i allmänhet, och är således en typ av utbildning för människor. När det gäller allmänpreventionen delas den traditionellt in i tre kategorier: Omedelbar avskräckning, Medelbar avskräckning samt Moralbildning.³³ I det följande ska jag gå genom vad de olika delarna kortfattat innebär.

Omedelbar bestraffning – Omedelbar bestraffning bygger på att befolkningen ska ha en rädsla för att begå brott och att de ska ha en rädsla för myndigheterna. För att uppnå det har det historiskt sett funnits straff som verkställts offentligt.³⁴ Som exempel på detta finns de tidigare hängningarna på offentliga avrättningsplatser, eller den från populärkultur kända ”skampålen” där folk suttit fastspända på torget till allmänt åtlöje.

Medelbar bestraffning – Medelbar bestraffning saknar det offentliga momentet, men bygger på att straffen ändå ska vara tillräckligt avskräckande att människor avstår från att begå gärningen. Detta i sin tur härstammar från

---

³¹ Jareborg & Zila s. 63.

³² Se stycke 1.1.

³³ Jareborg & Zila s.74f.

³⁴ Jareborg & Zila s.74.

den gamla uppfattningen att människan med ett strikt egoistiskt tankesätt avstår från att begå brott om vinsterna i förhållande till riskerna är för små.³⁵

Det saknas förutsättning för att tro att straff ska påverka människors inställning till det enskilda brottet i sig (eftersom det inte anses troligt att personer gör riskanalyser inför utförandet av en brottslig gärning)³⁶. Därför kallas de ovanstående exemplen för negativ allmänprevention.³⁷ Negativ allmänprevention har den karaktären att folk i allmänhet kan tycka att en gärning är motiverad eller rent av positiv att begå, men de undviker att begå den eftersom det är belagt med straff av lagstiftaren. Som exempel kan nämnas självtäkt.³⁸

Moralbildning – Moralbildning utgör den andra delen av allmänpreventionen, den positiva. Positiv allmänprevention bygger på att människor väljer att avstå från att begå brottet, inte av rädsla för att åka dit eller straffas för det, utan för att lagstiftaren genom sitt arbete visar att det är ett moraliskt förkastligt beteende. Det kan även utgöras av en kodifiering av redan gällande principer, som t.ex. förbudet mot nedskräpning.³⁹

Under modern tid anses moralbildning och positiv allmänprevention vara att föredra, eftersom avskräckning och negativ allmänprevention till viss del bygger på en tanke om människan som en individ som ständigt är redo att begå brott, och därför måste hindras genom lagstiftning.⁴⁰

3.2 Individualprevention

Individualprevention utgör den andra delen av preventionsformerna, och består av, som kanske framgår av namnet, en vilja från samhället att få en viss

---

³⁵ Jareborg & Zila s.74.

³⁶ Petter Asp: "Brottslighetens art" – kommentar till Dag Victors och Andrew von Hirschs uppsatser SvJT 2003 s.147ff (Härefter Asp SvJT 2003).

³⁷ Jareborg & Zila s.74f.

³⁸ 8 kap. 9§ BrB.

³⁹ 29 kap. 7§ MB.

⁴⁰ Jareborg & Zila s.75.

person att avstå från brott. Individualprevention vänder sig främst till de individer som redan har begått ett brott, med viljan att fler brottsliga gärningar från dennes sida inte ska utföras. Tanken är att straffet ska vara tillräckligt avskräckande att personen helt avhåller sig från fortsatt brottslighet.

Denna preventionsform är den som brukar få mest uppmärksamhet från allmänheten, och som också brukar diskuteras flitigast. Som extremexempel kan nämnas dödsstraff och kastrering av sexualbrottslingar, eftersom det på ett effektivt sätt gör det omöjligt för personen i fråga att begå brott igen.⁴¹

Individualprevention finns i tre olika varianter: individuell vård och behandling, individuell avskräckning eller inkapacitering. Dessa går straffsystemskommittén igenom i dess betänkande. När det gäller vård och behandling konstaterar den att fängelsestraffet ofta har en negativ effekt på den intagne, och att dessa förvärras ju längre tid som spenderas i fängelset. Den påpekar också att det skulle vara alldeles för svårt för domstolen i varje enskilt fall att kunna göra en avvägning av vilken effekt en viss typ av vård skulle få på den åtalade personen.⁴²

Ett straff med vård bygger även på att personen i fråga ska kunna fullgöra vården, vilket kan leda till att straffen blir väldigt långa, och som omöjliggör för domstolen att använda billighetshänsyn för att kunna sänka tiden för påföljden. Ytterligare en invändning mot vård- och behandlingstanken är att ingen behandling får någon effekt om inte den intagne samtycker till förfarandet.⁴³

Idag finns inget system där hänsyn tas till straffets individuellt avskräckande effekt, mer än att strängare påföljd kan väljas vid upprepad brottslighet. I övrigt ska inte domstolen ta någon ställning kring om valet av påföljd kan tänkas få gärningspersonen att avstå från brott.⁴⁴

---

⁴¹ Asp SvJT 2003 s.147ff.

⁴² SOU 1986:14 s.70.

⁴³ Jareborg & Zila s.87.

⁴⁴ SOU 1986:14 s.71.

Slutligen, när det gäller inkapacitering är tankegången att en gärningsperson inte kan begå fler brott under tiden som den sitter inspärrad. Detta är ett tanke-system som finns i vissa delstater i USA idag, vilket har lett till att deras fångtal ligger elva gånger högre än de svenska. Härigenom kommer också bruket av ”three strikes”, d.v.s. att om en gärningsperson begår samma typ av brott eller brott över en viss svårhet tre gånger ska detta leda till livstids fängelse. Syftet med inkapacitering är att de personer som är troliga att begå brott igen är målgruppen för långa fängelsestraff. Däremot är det svårt, för att inte säga omöjligt, att på förhand veta vilka som kommer att begå brott igen och vilka som inte kommer att göra det. Alltså skulle ett system med inkapacitering leda till att många skulle sitta i fängelse i onödan.⁴⁵

Sammanfattningsvis kom straffsystemskommittén fram till att inget individualpreventivt hänsyn bör tas vid straffmätning i det enskilda fallet.⁴⁶

---

⁴⁵ Jareborg & Zila s.85.

⁴⁶ SOU 1986:14 s.72.

4 Grunder för artbrott

4.1 Allmänpreventivt hänsyn

Allmänpreventionen är straffrättslagstiftningens huvudsakliga syfte och innebär, som tidigare anförts, att lagstiftaren genom ett hot om straff försöker påverka befolkningen på så sätt att den inte begår brott. När det kommer till domstolens behörighet i frågan angavs i förarbetena till påföljdsbestämmningsreformen 1989 att den kunde ta både allmänpreventiva och individualpreventiva hänsyn i sitt arbete, men inte i enskilda fall. Alltså ska inte domstolen när den väljer påföljd fundera kring vad påföljden kan få för effekt framöver, utan se till vad det begångna brottet förtjänar för straff. En sådan ordning är viktig för att förhindra att domstolarna använder vissa uppmärksammade mål för att ”statuera exempel” och döma till en strängare påföljd, eftersom det ur ren rättvisesynpunkt skulle vara förkastligt, något som också uttrycks av straffsystemskommittén.⁴⁷

4.2 Brottsligheten har blivit mer utbredd

Att brottsligheten blivit mer utbredd, d.v.s. att brottet är mer frekvent förekommande, anges som ett av skälen till att domstolarna ska välja en strängare påföljd i propositionen till brottsbalksreformen 1989. Motiveringen här är allmänpreventionen, att fler ska avstå från att begå brottet om straffet resulterar i fängelse.

En intressant aspekt när det gäller brottslighetens utbredning är att det fungerar på ett sätt väldigt selektivt. Borgeke nämner som exempel att försäkringsbedrägerier inte blivit betraktade som artbrott, trots att de fått en större utbredning och att riksåklagaren argumenterat för det vid ett flertal

---

⁴⁷ SOU 1986:14 s.70.

tillfällen.⁴⁸ Inte heller butiksstölder räknas in, trots att de leder till skador i miljardklassen varje år.⁴⁹

Att brottsligheten har blivit mer utbredd borde dessutom kunna leda till att brott förlorar sin artbrottsstämpel, något som i nuläget inte har hänt.⁵⁰ I statistiken syns dessutom att det faktum att ett brott har fått en artbrottsstämpel inte påverkat frekvensen med vilken brotten begås.⁵¹

4.3 Brottsligheten har blivit mer svårartad

Att brottsligheten blivit mer svårartad saknar egentligen någon egen bärkraft. Det är aspekter som borde synas på straffvärdet mer än i någon artskala.⁵² Om t.ex. misshandeln gått från att bara bestå av knytnävslag till att även inbegripa sparkar är något som domstolen borde låta synas när den bestämmer straffvärdet, och det i sin tur borde leda till att fler döms till fängelse. Det borde även synas, om inte annat, i brottsrubriceringen (misshandel blir grov misshandel etc.). Häri ligger också idén att de grövsta brotten ska leda till fängelse redan på grund av sin hänsynslöshet.⁵³

Både den här grunden, och den föregående, finns med i propositionen till påföljdsreformen 1989 som exempel på fall där det ligger på lagstiftaren att bestämma hur straffskalan ska se ut i de enskilda situationerna. Om den avsikten följs undviks problemet med att vissa personer straffas hårdare än vad som var lagens avsikt, och principen om inget straff utan lag följs.⁵⁴

4.4 Brottsligheten är svår att upptäcka och förebygga

När det gäller brottslighet som är svår att förebygga och upptäcka rör det sig om brottslighet där kontrollen kanske är lite eftersatt och där personer kan

---

⁴⁸ Borgeke 2012 s.261.

⁴⁹ Dagens Juridik, 2013-08-28

⁵⁰ Till dagens datum, 2014-05-07. Dock finns alltid möjligheten för HD att plocka bort artvärdet från olika brott.

⁵¹ Se bilaga A, där fickstöld blev ett artbrott 2009, men det har ökat i antal sedan dess.

⁵² Borgeke 2012 s.261 samt Andrew von Hirsch och Karin Påle -*artbrott* SvJT 1999 s. 245f (Härefter von Hirsch & Påle SvJT 1999).

⁵³ SOU 1986:14 s.457.

⁵⁴ Prop. 1987/88:120 s.37.

göra stora vinster genom en relativt liten risk, som t.ex. försäkringsbedrägerier.⁵⁵ Detta argument har fått utstå viss kritik, då det borde anses som otänkbart att en kriminell individ som handlar rationellt inte gör sitt yttersta för att undgå upptäckt vid utförandet av brottet. Utöver det riktas kritik mot motiveringen i sig, eftersom ett brott som är svårupptäckt inte kan antas förhindras med allmänpreventiva medel.⁵⁶

4.5 Angrepp på den personliga integriteten

Angrepp på den personliga integriteten behandlas av straffsystems-kommittén i dess betänkande 1995. Kommittén gör en hänvisning till praxis i detta fall, och nämner misshandel (angrepp på den fysiska integriteten) och olaga hot (angrepp på den psykiska integriteten) som exempel.⁵⁷ Här nämns också att väskryckning från äldre personer skulle ur kommitténs synvinkel kunna ses som ett artbrott, av den anledningen att det är ett angrepp av nämnd karaktär. Detta uttalande används av HD som ett incitament för att även kunna ge vissa stöldbrott en artbrottsstämpel.⁵⁸ Vad som skulle kunna räknas med här är bostadsinbrott, eftersom det är ett kraftigt angrepp på den personliga integriteten att andra människor kan ta sig in i ens hem, men domstolarnas praxis visar på att så inte är fallet.⁵⁹

4.6 Åsidosättande av rättsväsendet

Åsidosättande av rättsväsendet ses som de fall där artvärdet är som högst enligt statistiken. Bland de brott som räknas in här kan nämnas mened och övergrepp i rättssak.⁶⁰ Ett brott av den här karaktären har ofta som enda syfte att försvåra lagföringen av de personer som står inför rätta. Därför har det

---

⁵⁵ NJA 1992 s. 190.

⁵⁶ Von Hirsch & Påle SvJT 1999 s.245.

⁵⁷ SOU 1995:91, *Ett reformerat straffsystem* I-III, Del II s.140.

⁵⁸ NJA 2009 s.559.

⁵⁹ Borgeke 2012 s.263.

⁶⁰ NJA 1996 s.757.

från domstolens sida blivit viktigt att visa på att beteendet inte accepteras genom att döma till fängelse i större utsträckning.

Tankesättet är förståeligt, eftersom en av grundpelarna i en demokrati är att alla ska ha rätt till en rättvis rättegång och att någon genom lögn alternativt hot eller våld försöker påverka utgången av ett mål påverkar naturligtvis den möjligheten. Att i det här fallet döma till fängelse i större utsträckning kan vara menat att få personer att avstå från övergreppen.

5 Kritik

När det gäller kritik mot systemet med artbrott är den inte varit svår att hitta, då de flesta böcker och artiklar på området ofta tar sig utrymme att fundera kring begreppets vara eller inte vara. Två bra genomgångar görs av Petter Asp⁶¹ och Anders Perklev⁶², båda i SvJT. Den allra vanligaste kritiken som brukar riktas mot artbrotten är att domstolarna, som jag redogjorde för ovan, använder artbrotten olika. En anledning till det kan vara att otydligheten bakom begreppet gör att domarna har svårt att veta vad som egentligen gäller. Det framgår ganska tydligt om en ser till påföljdsval i olika län, där vissa brott ”belönas” med fängelse oftare i vissa län än andra.⁶³

5.1 Oklarheter

Okklarheterna angående brottets art gestaltas tydligt i Asps artikel, där han gör en uppställning på sex alternativa sätt som brottets art kan användas på (som inte kommer redogöras här; För vidare läsning hänvisas till nämnda artikel), för att senare konstatera att ingen vet vad art egentligen är.⁶⁴

En annan relativt uppenbar risk med förfarandet är att lagtillämpningen kan få en väldigt kasuistisk utformning, då det är ganska specifika situationer som omfattas av begreppet.⁶⁵ Som exempel här kan nämnas att det enbart är grov fickstöld i organiserad form som räknas som artbrott, och inte alla former av fickstöld.⁶⁶

---

⁶¹ Asp SvJT 2003 s.136ff.

⁶² Anders Perklev: *Artbrotten från praktisk synpunkt* SvJT 2003 s.154ff (Härefter Perklev SvJT).

⁶³ Perklev SvJT s.156f.

⁶⁴ Asp SvJT s.150f.

⁶⁵ Prop. 1997/98:96 s.112.

⁶⁶ NJA 2009 s.559.

5.2 Allmänpreventiva hänsyn

Ett av grundargumenten till att ge nya brott en artkaraktär är att det ska avskräcka från begå brott. Denna logik bygger på att den presumtive brottslingen är insatt i hur straffskalorna för det brott denne avser att begå, att denne agerar på ett rationellt sätt samt att denne är väl insatta i hur praxis på området ser ut.⁶⁷ Att alla skulle ha dessa kunskaper anser jag vara helt osannolikt. Tillfrågas en student vid juristprogrammet vilka artbrotten är skulle knappast en enhetlig bild eller särskilt överensstämmande svar kunna ges.

Det är inte heller bevisat att valet av påföljd i sig ska kunna ha någon effekt alls när det gäller allmänprevention. Det skulle kunna tänkas att enbart det faktum att ett brott bestraffas i sig skulle kunna ha en allmänpreventiv effekt, men att ett brott oftare leder till fängelse borde, som jag anført ovan, inte vara en omständighet som folk vanligtvis känner till. Som exempel på att det inte verkar ha någon effekt på antalet brott som begås att ett brott anses vara ett artbrott kan vi se på fickstölderna, som efter att det fått sin artkaraktär 2009 inte har visat på någon minskning, utan snarare märks en ökning av anmälda brott.⁶⁸

En annan invändning mot systemet som sådant är att det skulle kunna leda till att allmänhetens förtroende för rättssystemet skadas av att vissa brott döms mycket hårdare än andra, som att t.ex. de som begår jaktbrott oftare döms till fängelse än de som begår förmögenhetsbrott.⁶⁹

Det förekommer kritik mot att artbrott används som avskräckning genom hårdare val av påföljd. Att döma någon till fängelse av allmänpreventiva skäl är att låta en person avtjäna ett straff för andra personers brottslighet. Ur en rättvisesynpunkt skulle det alltså kunna ses som förkastligt.⁷⁰ Ur fortsatt rättvisesynpunkt kan sägas att det inte är fördelaktigt att döma någon till ett

---

⁶⁷ Asp SvJT s.148.

⁶⁸ Bilaga A.

⁶⁹ Asp SvJT s.148.

⁷⁰ von Hirsch & Påle SvJT 1999 s.244.

hårdare straff än vad brottsligheten förtjänar. Då det inte finns någon empirisk grund för att påföljdsvalet skulle påverka andras brottslighet går det inte att motivera att en individ döms till hårdare straff och ett större lidande genom påföljdsvalet än andra lagöverträdare.⁷¹

5.3 Strider mot proportionalitetsprincipen

En av de vanligaste kritiska invändningarna mot artbrottsystemet är att det skulle strida mot proportionalitetsprincipen om vissa gärningspersoner straffas med ett straff som andra gärningspersoner slipper ifrån, enbart på den grunden att de begått en viss typ av brott. Om domstolen bedömer två olika gärningars straffvärde till fem månader, men bara dömer till fängelse i ett fall och inte i det andra, och motiverar det med brottets art när den väljer fängelse, är det ur en rent objektiv synvinkel inte rättvist.

---

⁷¹ Borgeke 2012 s.260.

6 Alternativ till artbrott

6.1 Helt avskaffa artbrotten

Att helt avskaffa artbrotten, d.v.s. att ta bort brottets art ur lagtexten för att fortsättningsvis enbart använda straffvärde och eventuellt återfall som grund för fängelse, är något som avfärdas redan i propositionen 1997/98:96. Departementschefen angav då att en sådan ordning inte skulle vara möjlig utan att helt omarbeta det system för påföljdsbestämning som finns idag. Eftersom vi idag, som nämnts tidigare, har en presumtion mot fängelse skulle det om artbrotten avskaffades saknas skäl för korta fängelsestraff, om inte återfall föreligger.⁷²

Ett alternativ är att avskaffa uttrycket brottets art och ersätta det med ett annat uttryck. Fördelen med det är att lagstiftaren då skulle kunna spendera mer tid åt att fastställa vilka kriterier som ska gälla för dessa brott, och i vilken omfattning nya kan utses av våra domstolar. Detta alternativ får inte stöd av Perklev i hans artikel, då han inte kan se hur det skulle kunna lösa de problem vi har idag med tillämpningen.⁷³

6.2 Privilegeringsmodellen

Dag Victor skriver i en artikel i SvJT om privilegeringsmodellen som ett alternativ till artbrottssystemet. Han argumenterar för att domstolen, efter att ha gjort en straffvärdebedömning och kommit fram till exempelvis två månaders fängelse, ska försöka se till omständigheter som skulle leda till att personen inte döms till fängelse, d.v.s. privilegieras. Dessa omständigheter skulle kunna vara saker som vilken levnadssituation och bakgrund en person

---

⁷² Prop. 1997/98:96 s.112.

⁷³ Perklev SvJT s.157.

har. Victor drar här paralleller till nuvarande system, där förmögenhetsbrott (och då kanske framförallt stölder) inte ansetts vara artbrott trots att dessa utgör en majoritet av brottsstatistiken. Detta skulle vara motiverat med att de oftast utförs av människor i ung ålder, och att det senare klingar av ju äldre de blir, samt att de personer som begår dem gör det då de befinner sig i ett utsatt läge i livet.⁷⁴

Denna teori har fått utstå kritik från bl.a. Petter Asp i hans artikel. Han menar att en sådan ordning skulle avvika allt för mycket från hur påföljdssystemet egentligen fungerar. Som exempel nämner han att det idag finns en presumtion mot fängelse och att domstolarna ska kunna motivera varför de väljer att döma någon till fängelse. En icke frihetsberövande påföljd som villkorlig dom eller skyddstillsyn behöver inte motiveras på samma sätt eftersom de påföljderna ofta är utgångspunkt när det gäller påföljdsval. Att genom privilegeringsmodellen se till de skäl som kan privilegiera från fängelse blir att vända på den presumtionen, och göra att domstolen måste motivera varför den väljer en icke frihetsberövande påföljd. Om den inte lyckas med det ska påföljden således bestämmas till fängelse.⁷⁵

6.3 Tre kriterier

Andrew von Hirsch och Karin Påle lägger i sin artikel fram ett försök till en modell för hur domarna ska använda artbrotten i svensk domstol. De ser främst till den allmänpreventiva karaktären när de gör sin modell, och är en uppställning som grundas på deras uppfattning av en korrekt tillämpning av uttrycket ”brottets art”. De tre kriterierna är att påföljdsvalet ska ha en ökad avskräckningspotential, att det ska finnas risk för allvarliga konsekvenser för potentiella offer samt att brottet är ett allvarligt samhällsproblem.

---

⁷⁴ Dag Victor ”Artbrotten” och de korta fängelsestraffen – Teoretiska frågor SvJT 2003 s.121ff (Härefter Victor SvJT).

⁷⁵ Asp SvJT 2003 s.138ff.

För att brottet ska ha en ökad avskräckningspotential krävs det att brottstypen är sådan att det vanligtvis begås av en person från en medelssvenssons bakgrund, där ett fängelsestraff kan ha stor inverkan på personens liv och även framtida beteende. Avsikten är alltså att fängelsepåföljden ska drabba dem som verkligen lider av den socialt.

När det gäller risk för allvarliga konsekvenser hos potentiella offer kontrolleras vad det kan leda till för skada. Här nämns som typexempel en person som kör rattfull. Bland skadorna som denne skulle kunna orsaka finns dels svåra kroppsskador, dels en risk för dödsfall. Att en gärning kan leda till väldigt allvarliga skador påverkar hur brottets art ska bedömas.

Det tredje och sista kriteriet är att brottet ska vara ett allvarligt samhällsproblem. Här görs en återknytning till argumentet att ett brott ska ses som artbrott om det fått en stor utbredning och bedömningen ska göras utifrån all den samlade brottsligheten av en viss typ, inte i det enskilda fallet. Det ska även utgöra en reell omständighet, och inte avgöras på spekulativa grunder.

En intressant följd av om vi införde den här modellen för att bedöma artbrottsfrågan är att vissa fall som anses vara artbrott idag inte längre skulle räknas med bland dem, medan vissa andra skulle omfattas som idag uttryckligen inte omfattas (här nämns främst s.k. ”dansbaneslagsmål”, där två onyktra individer slåss med varandra).⁷⁶ Dock erkänner författarna själva att det blir svårt att placera in brott mot staten eller narkotikabrott i den här modellen, något som idag har en naturlig plats bland artbrotten.

6.4 Artvärdeskalor i lagstiftningen

Borgeke skriver att ett exempel på hur frågan skulle kunna lösas är att ansvaret flyttas från domstolarna samt att systemet ges mer transparens genom att lagstiftaren inför artvärdeskalor i lagstiftningen, liknande de som finns för straffvärde idag. Han nämner att art skulle kunna anges i en tio-

---

⁷⁶ Von Hirsch & Påle SvJT 1999 s. 248ff.

gradig skala, där ett högt värde talar mer för fängelse som påföljd, och lågt värde talar emot. Det skulle kunna utformas ”[...] för *misshandel* till fängelse i högst två år, artvärde fem' eller 'artvärde lägst tre och högst sju”.

Det bör påpekas att Borgeke endast nämner det här alternativet för att åskådliggöra bristerna med systemet.⁷⁷

---

⁷⁷ Borgeke SvJT 1999 s.238.

7 Analys

Brottslighetens art är, och kommer förmodligen förbli, ett svårlöst problem för de flesta som stöter på begreppet. Det kan inte annat än konstateras att det är flitigt diskuterat av personer från juristprogrammet (som jag själv) till högt uppsatta professorer och även justitieråd. Ett av de största problemen med systemet är att det är helt okänt för lekmän att det finns en tradition att bestämma hårdare påföljd för vissa brott, vilket märks då jag frågar mina vänner och min familj om de har någon uppfattning om vad artbrott är. Jag kommer i det följande återkoppla till den frågeställning jag hade i inledningen.

7.1 Vad är definitionen på artbrott och vilka brott anses vara artbrott?

Vid tillämpningen av 30 kap 4§ andra stycket BrB ska domstolen bland annat ta hänsyn till vad som kallas brottets art. Brottets arts syfte är att domstolen ska kunna motivera en frihetsberövande påföljd även vid kortare fängelsestraff, företrädesvis de fallen med ett straffvärde under ett år. Det innebär att för vissa typer av brott finns det en fängelsepresumtion som bryter presumtionen mot fängelse som finns i paragrafens första stycke. Ett artbrott är ett brott som samhället ser på med avsmak och som anses förtjäna ett hårdare påföljdsval än andra brott. Artbrotten är en förlängning av domstolarnas praxis att döma till fängelse i större utsträckning för vissa brott än för andra som fanns innan påföljdsreformen 1989.

Angående vilka brott som anses vara artbrott så är det inte en enkel sammanställning att göra. Vi kan ta viss ledning i det dokument jag fick från en av Sveriges tingsrätter,⁷⁸ men inte heller det är helt uttömmande. En av anledningarna till att det är så svårt att avgöra vilka brott som är ett artbrott kan vara att domstolarna inte behandlar alla mål på samma sätt. Som nämndes i kapitel 5 finns det stor skillnad i påföljdsvalet från län till län för samma typ av brottslighet. Det är även viktigt att komma ihåg att inte alla varianter av

---

⁷⁸ Se bilaga D

samma brott anses vara sådana att hänsyn till brottslighetens art behöver tas. Till exempel är det enbart oprovoocerad misshandel som utgör ett artbrott, inte samtliga fall av misshandel av normalgraden.

7.2 Hur tillkommer nya artbrott och vilka kriterier krävs?

Min andra frågeställning rör hur ett artbrott blev till och vilka kriterier som krävs för det. Det finns idag enbart två sätt för ett artbrott att bli till. Det första är att det nämns i förarbetena att ett brott ska betraktas som ett artbrott, något som också har hänt genom t.ex. förarbetena till MB.⁷⁹ Det andra sättet för ett brott att bli ett artbrott är att HD uttalar sig i frågan och anger att brottets art ska tas i beaktande när påföljd väljs.

Det är dock viktigt att komma ihåg att det i slutänden är HD som ändå bestämmer vilka fall som ska bedömas som artbrott, även om förarbetena berör frågan. Eftersom HD är den som ska tillämpa lagen är det också den som tolkar den, vilket gör att de kan sätta nivåer för när ett brotts art ska utnyttjas och i vilka fall som det inte ska det.⁸⁰

Angående vilka kriterier som krävs är det en fråga som är omöjlig att ge ett enhetligt svar på, eftersom HD använt olika motiveringar när de ansett att hänsyn till brottslighetens art ska tas. Jag har i kapitel 4 gått igenom de kriterier som brukar anges och som diskuteras i doktrin. Däremot ska vi komma ihåg att det är ytterst få brott som passar in under alla kriterier. Dessa kriterier var att brottsligheten blivit mer utbredd, att brottsligheten blivit mer svårartad, att brottsligheten blivit mer svårupptäckt, att det rör sig om ett angrepp på den personliga integriteten samt om det rör sig om ett åsidosättande av rättsväsendet. Det framgår ganska tydligt att det är närapå omöjligt för ett brott att uppfylla samtliga kriterier. Kriterier som att brottsligheten är svårupptäckt och att det rör sig om ett åsidosättande av rättsväsendet passar inte så bra ihop.

---

⁷⁹ Proposition 1997/98:45 *Miljöbalk* del. 1 s. 528.

⁸⁰ NJA 2005 s.263

7.3 Är artbrott den ultimata lösningen för korta påföljdsval?

Artbrott är som framgår av kapitel 5 i denna uppsats ett område som diskuteras flitigt av jurister, och som på så sätt får utstå en ganska omfattande kritik. Jag har här redogjort för vissa av de vanligast förekommande invändningarna mot användningen av brottets art i domstolens dömande verksamhet. Det skulle gå att påstå att brottets art inte är den mest ultimata lösningen för att domstolen ska kunna motivera ett påföljdsval på under ett år utan att sticka ut hakan allt för mycket.

Min personliga teori är att det inte skulle vara möjligt att helt avskaffa artbrottet idag, då det ändå kommer att behövas ett system för att kunna utdöma kortare fängelsestraff. Mitt egna förslag till en förändring är egentligen liknande den som Martin Borgeke nämner i sin bok, där han skriver att brottets artvärde borde anges direkt i paragrafen. Min teori skiljer sig endast på så sätt att en skala för artvärdet inte behöver finnas, utan det räcker med att enbart nämna att brottet är sådant att hänsyn till art ska tas.

Vad jag kommit fram till genom arbetet med denna uppsats är att ett system för korta fängelsestraff ändå är något som samhället behöver. Vissa brott bör leda till fängelse i större utsträckning än andra, just av den anledningen att gärningarna visar på en hänsynslöshet mot andra människor. Dock borde det finnas tydliga kriterier som förtydligar vilka brott det är som berörs av begreppet. Att ett ord i en paragraf kan leda till så mycket diskussion bland jurister tyder på att brottslighetens art som det används idag inte är den ultimata lösningen för att döma ut korta fängelsestraff när inte straffvärde eller återfall motiverar det.

Bilaga A

Ammälda brott

Brottsförebyggande rådet

	År	År	År	År	År	År	År	År	År	År	År	År	År
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008			
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal			
Hela landet													
Stöld och snatteri													
Vaskryckning (ej rån)	1481	1887	2112	2229	2250	2260	2325	1957	2053	2065			
Stöld och snatteri													
Fickstöld	37260	38525	38670	40807	42151	43937	40788	39874	41952	38648			
Bedrägeri, grovt bedrägeri, bedrägligt betående													
Mot försäkringsbolag	427	403	305	443	352	313	333	326	288	324			

Ammälda brott

Brottsförebyggande rådet

	År	År	År	År	År
	2009	2010	2011	2012	2013
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Hela landet					
Stöld och snatteri					
Vaskryckning (ej rån)	1954	1775	1895	1912	1953
Stöld och snatteri					
Fickstöld	40256	40197	45165	52923	54669
Bedrägeri, grovt bedrägeri, bedrägligt betående					
Mot försäkringsbolag	308	296	291	271	328

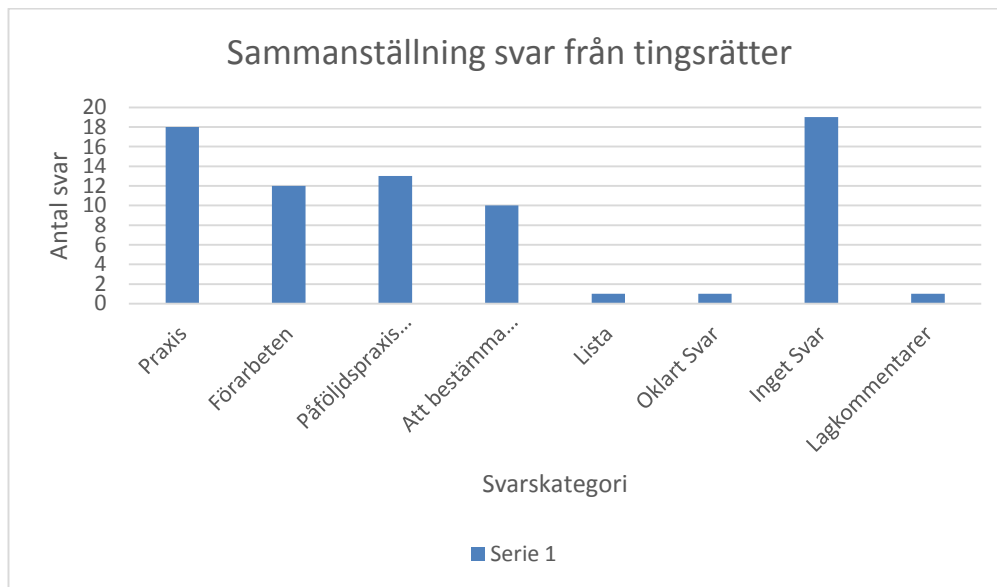
Bilaga B

art (artvärde)	14 dagar	1 år	straffvärde (straffrättningsvärde)
med jaktbrott	ej fängelse	fängelse	straffvärde (straffrättningsvärde)
vapenbrott			
grovt rattfylleri			
våld mot tjänsteman			
misshandel			
skattebrott			
olaga hot			
bokförings- brott			
skadegörelse			

Samhällets hänsynsvärden

Tabellen visar på hur presumtionen för fängelse förändras beroende på vilket brott det rör sig om, d.v.s. vilket artvärde det har. Det skuggade området utgör de fall då påföljden bestämdes till samhällstjänst, som är en svårare påföljd än villkorlig dom eller skyddstillsyn, men mildare än fängelse.

Bilaga C

Sammanställningen grundas på information som inhämtades genom en frågeställning som skickades via mail till samtliga tingsrätter i Sverige. Felfaktorer till sammanställningen är att frågeställningen var för allmänt hållen, att ett flertal tingsrätter avstod från att svara samt att ursprunget till frågan var oklart. Detta gör att jag tror att flera tingsrätter missuppfattade syftet med frågan, och därför inte svarade så utförligt som de annars skulle. Tabellen bör inte användas utanför detta arbete.

Bilaga D

4

Artbrott

Följande brott har i praxis ansetts vara artbrott:

Mened

Övergrepp i rättssak

Vissa fall av falsk tillvitelse

Väld och hot mot tjänsteman

Misshandel

Grov frids- och kvinnofridskränkning

Vissa olaga hot

Utpressning

Bokföringsbrott

Hets mot folkgrupp

Vissa sexualbrott

Olovlig vistelse i riket

Vissa fall av brukande av falsk urkund (pass)

Narkotikabrott

Vapenbrott

Vissa jaktbrott

Grovt rattfylleri

Grov vårdslöshet i trafik

Grovt vållande till annans död

Vissa skattebrott

Brott mot totalförsvarsplikten

Brottens art talar med olika styrka för fängelse i olika fall. T.ex. torde fängelsepresumtionen vara mycket stark vid mened även vid ett relativt låg straffvärde, medan den vid bokföringsbrott är betydligt svagare.

Det kan vara värt att notera att i princip inga förmögenhetsbrott är artbrott (dock väskryckning och professionella stöldligor).

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Författningar

Brottsbalk (1960:700)

Miljöbalk (1998:808)

Statens offentliga utredningar

SOU 1986:13–15, *Påföljd för brott. Om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning m.m.* Huvudbetänkande av fängelsestraffkommittén.

SOU 1995:91, *Ett reformerat straffsystem I-III.* Betänkande av straffsystemkommittén.

SOU 2008:85, *Straff i proportion till brottets allvar,* Slutbetänkande av straffnivåutredningen.

Propositioner

Prop. 1987/88:120 *Regeringens proposition om ändring i brottsbalken.*

Prop. 1997/98:45 *Miljöbalk del. 1.*

Prop. 1997/98:96 *Vissa reformer av påföljdssystemet.*

Litteratur

Berggren, Bäcklund, Holmqvist, Leijonhufvud, Munck, Träskman, Victor, Wennberg, Wersäll, 1 jan 2014, Zeteo, kommentaren till 30 kap 5§ Brottsbalk.

Borgeke, Martin, *Att bestämma påföljd för brott, 2.,* utök. och aktualiserade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Borgeke, Martin, Sterzel, Georg & Månsson, Catharina, *Studier rörande påföljdspraxis m.m.*, 5. uppl., Jure, Stockholm, 2013.

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 3., bearb. och uppdaterade uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.

Artiklar

Asp, Peter, ”Brottslighetens art”- kommentar till Dag Victors och Andrew von Hirsch uppsatser, *Svensk Juristtidning* 2003, s. 136-153.

Borgeke, Martin, Brottets art – några tankar kring en svårgriplig företeelse, *Svensk Juristtidning* 1999, s. 218-240.

Perklev, Anders, Artbrotten från en praktisk synpunkt, *Svensk Juristtidning* 2003, s. 154-167.

Victor, Dag, Artbrotten och de korta fängelsestraffen - teoretiska frågor, *Svensk Juristtidning*, 2003, s. 121-135.

Von Hirsch, Andrew & Påle, Karin, ”Artbrott”, *Svensk Juristtidning* 1999, s. 241-258.

Elektroniska källor

Berggren, Bäcklund, Holmqvist, Leijonhufvud, Munck, Träskman, Victor, Wennberg, Wersäll, 1 jan 2014, Zeteo, kommentaren till 30 kap 5§ Brottsbalk.

Dagens Juridik, *Butiksstölder och snatterier för sex miljarder varje år - Svensk Handel kräver lagändring*, Publicerad 28 augusti 2013. Hämtad den 21 maj 2014. <http://www.dagensjuridik.se/2013/08/butiksstolder-och-snatterier-sex-miljarder-varje-ar-svensk-handel-kraver-lagandring>.

Rättsfallsförteckning

HD

NJA 1992 s.190

NJA 1996 s.757

NJA 1999 s.561

NJA 1999 s.757

NJA 2000 s.314

NJA 2005 s.263

NJA 2006 s.79

NJA 2006 s.221

NJA 2006 s.339

NJA 2009 s.559

HovR

RH 2005:73